

ГОРДИСТЬ КРАЇНИ

Рукописні шедеври історії

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського — головний науково-інформаційний центр держави. Одна з десяти найбільших бібліотек світу, у фондах якої зберігається понад 15,5 млн. книг, журналів, газет, карт, нот, образотворчих матеріалів, рукописів та стародруків, документів на різних носіях інформації.

Щороку фонди бібліотеки поповнюються ще 130—140 тисячами документів. Її читачам доступні фонди більш як 680 тис. партнерів у 70 країнах світу.

Ви все ще вважаєте, що вам достатньо інтернету, бо «там все є»? По — перше, не все, адже великий пласт культурного спадку світу не оцифровано і вочевидь, ще довго не буде оцифровано, по-друге, є такі унікальні видання, рукописні твори, документи, з якими можна ознайомитися тільки в бібліотеках. А по-третє, інтернет ніколи не передасть того неповторного мікроклімату читальної зали, втаємниченості і зосередженості тиші і того дивного відчуття, що навіть повітря тут на одиницю об'єму містить значно більш високий коефіцієнт нових знань та ідей, ніж деінде.

Ми проведемо вас залами та відділами головної книгозбірні (у широкому розумінні цього слова) держави, і спробуємо показати бодай невелику частку того інтелектуального, наукового і культурного багатства, яке міститься у своїх фондах Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. Те, що становить гордість і багатство України. І познайомлять вас з ними ті, хто кожний день має змогу брати їх в руки, доглядати, і робити все для того, щоб зберегти це багатство на багато-багато поколінь.

І почнемо нашу розповідь з Інституту рукопису, який містить унікальні пам'ятки додруківської епохи. Тобто з тим, що створювалось — подумати тільки! — в одному примірнику. Звідка — двох-трьох, кількох копіях. Нашим поведирем по «монораритетах» буде старший науковий співробітник Інституту рукопису

Тимур ГОРБАЧ

су Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського Тимур ГОРБАЧ.

— Наш науково-дослідницький інститут, що займається вивченням, публікацією та збереженням рукописних фондів бібліотеки імені Вернадського створено 1992 року на базі відділу рукописів Національної бібліотеки України, — розповідає Тимур. — Фонди його становлять понад півмільйона одиниць зберігання, з яких понад 8 тисяч рукописних книг. І тут не тільки документальна спадщина України, а й інших країн. Тут зберігаються глиняні клинописні таблички, індійський рукопис на пальмовому листі, скандинавські руни.

Звичайно, найвідоміша історична пам'ятка нашого Інституту — це Пересопницьке Євангеліє (1556—1561). Його частіше бачать президенти України, які присягають на ньому, як і на Конституції України, та ми, співробітники Інституту. Але з недавніх пір з ним можуть ознайомитися і всі бажаючі, оскільки видано вже і транслітероване видання Євангелія, і факсимільне, а в 2011 році — викладене сучасною українською мовою.

Тож зупинимося на тих оригіналах, які менше потрапляють в поле зору відвідувачів.

Ось рукописна пам'ятка глаголичного письма IX—X століття, так звані Київські глаголичні листи, або Київський Місал. Вони відліті на титанових дошках — аби увіковічнити пам'ятку — одну з найдавніших, яка несе знання про глаголичне письмо. Походить вона з Чехії. Вважається, що глаголицю створили болгарські просвітителі Кирило і Мефодій всередині IX ст, аби перекладати релігійні тексти для слов'ян, зрозумілою для них мовою. Глаголиця важка в написанні, важка в читанні. Тож уже в X—XII століттях її витіснила кирилиця. Ця пам'ятка зберігалася на Синаї, звідки її привіз керівник православної місії в Єрусалимі Антонін Капустін. 1872 року він подарував її Київській духовній академії, випускником якої був. А відколи за більшовиків фонди цієї академії було вилучено і передано у відділ рукописів нашої бібліотеки, ця пам'ятка зберігається у нас.

Наступна пам'ятка — Оршанське Євангеліє апракос (святкове Євангеліє), яке читають під час свят. Це пам'ятка другої половини XIII ст., написана на пергаменті «установ» — це традиційна форма давньоруського письма, для нього характерно квадратність літер та розміщення тексту у два стовпчики без проміжку між словами. Прикрашене Євангеліє заставками, дуже цінні мініатюри, це можуть бути зображення євангелістів. Ось апостол Лука, наприклад. Мініатюри оздоблені сусальним золотом, візантійський стиль, який побутовав тоді на Русі. Це Євангеліє було виявлено під час війни з Наполеоном на території Білорусії. Його війська розграбували Оршанський монастир, і разом з усім лахміттям викинули й Євангеліє.

А це вже Лаврське Євангеліє, суто українська пам'ятка, датована XIV століттям. На перший погляд — вони подібні. Написано теж на пергаменті. Маємо — з одного боку — зображення Ісуса Христа, який тримає Святу книгу, а з другого — Богородиця з Хрестом.

Ця пам'ятка — требник Петра Могили. Требник — службова книга, яка вміщує молитви, релігійні тексти, які використовують під час обрядів. Початковим замовником книги був такий собі Іван Боярський, науковці інколи кажуть, що це требник Боярського. Але тут є власний підпис Петра Могили, є герб його. Тому ми вважаємо, що ним користувався саме Петро Могила.

У нашому Інституті багато документальних речей, які належали видатним людям України. Ось Напрестольне Євангеліє Семена Палія — фастівського і

Требник Петра Могили

білоцерківського полковника. Воно датовано 1632 роком. Він був відомим меценатом, будував на свої гроші храми, робив великі пожертви Межигірському монастирю. Це Євангеліє в окладі, тканина під ним уже вигоріла, роки дають про себе знати. 1701 року Семен Палій подарував книгу Київській духовній академії, звідти вона потрапила до нас.

Визначна пам'ятка української культури — Києво-Печерський патерик. Це список XVI століття. Перші списки датовані XIII ст, але до нас дійшли вже списки від XV століття. Тут вміщено життя найвідоміших печерських ченців, життя Феодосія й Антонія Печерських.

А це — універсали Богдана Хмельницького, Івана Мазепи. Все це оригінали. До речі, в універсали Богдана Хмельницького йшлося про заборону продавати горілку в Києві, про те, що це наносить шкоду здоров'ю посполитих.

Я говорив, що в Інституті зберігаються не тільки пам'ятки нашої землі, але й далеких у часі і відстані країв. Найдавніша пам'ятка, яка в нас є, родом з Месопотамії. Вона датована третім тисячоліттям до нашої ери. Це клинописні глиняні таблички, які використовували для передавання інформації у Межиріччі Тигру і Євфрату. Це територія Вавилону, Асирії. Тоді ще люди не знали ні паперу, ні пергаменту, та навіть папірусу. А потрібно ж було вести якийсь облік, торгівлю. Тож і придумували робити записи на мокрих глиняних табличках. Потім глину запікали і виходив такий «аркуш» (Показує, — ред.) Як вони розрізняли таблички? Останній рядок повторювався в наступній табличці. Існували цілі бібліотеки з такими табличками, наприклад в Ніневії, столиці Асирії. На них, до речі, є запис і про всесвітній потоп. Ми знаємо, що і в сказанні про Гільгамеша міститься про нього повідомлення, а цей твір теж написаний на табличках. Потрапили вони до нас 1900 року, коли один з представників православної місії в Єрусалимі

привіз Київській духовній академії п'ять таких табличок. Усі вони зараз у нас зберігаються. Три з них розшифровані на початку XX століття, а ще два чекають свого дослідника.

Хочу показати пам'ятку XVII століття — рунічний календар, вишкрябаний на дерев'яних дошках. Розквіт рун насправді припадав на середину VI — XII століття. А з'явилося рунічне письмо у II ст. нашої ери на території Скандинавії, північної Німеччини, Англії, потім було витіснено латиною. Але і в пізніших століттях його використовували — переважно для ворожіння та календарів.

Факсимільне видання Пересопницького Євангелія

І нарешті хотів би представити Малабарський рукопис. Його унікальність в тому, що він створений... на пальмовому листі, воно поділене на пластинки, які заповнені текстом і скріплені між собою. Походить з Малабарського узбережжя Індії. В ньому викладені основи буддизму. Рукопис було придбано свого часу мандрівником Іваном Потоцьким в Китаї, потім він подарував його Кременецькому лицю, а вже звідти цей раритет потрапив до нас.

Наступний візит редакція «Світу» здійснить до відділу стародруків Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА
Фото Олександра ВАДІСА

Євангеліє Семена Палія

ЗАСНОВНИКИ:

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Голова Наглядової ради —
академік НАН України Борис ПАТОН

світ

Головний редактор Людмила ФІСЮН

Індекс газети «Світ» — 40744

Реєстраційне свідоцтво КВ №2497 від 4 квітня 1997 р.

Адреса редакції:

01601, МСП, Київ-601, бульв. Т. Шевченка, 16.

Телефон/ факс 287-82-47

E-mail: svit@dknii.gov.ua www1.nas.gov.ua/svit

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці
Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
Зам. 24

Газету віддруковано у ПП «Фірма «Грамна»